

De Stelle op de Paulusdijk te Knokke

door Maurits Coornaert.

Laten we eerst nagaan hoe enkele schrijvers de term "stelle" omschrijven. Verwijs-Verdam, VII, 2065: "opgeworpen hoogte of heuvel op schorregronden, waar het vee zich bergt als de vloed opkomt"; J. De Vries, Woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandse plaatsnamen, Aula-Boeken, nr 85, p. 161: "in Zeeland een kunstmatig opgeworpen hoogte op gorzen of schorren"; Modern Woordenboek, p. 1107: "in Zeeland, opgeworpen hoogte die bij vloed als toe-vlucht dient voor het vee".

Een stelle was dus vooreerst een vluchtheuvel voor het vee dat op de schorren graasde. Daar op het schorreveld een zoute flora groeit, lopen daar hoogdzakelijk schapekudden. Op de vluchtheuvels of terpen bouwde men al gauw een schuilplaats voor het vee. Een stelle werd daarom ook een "scaperie" geheten. De term kreeg een tweede betekenis: schapestal.

Niet alleen op de schorren van Zeeland, maar ook op de aanwerpen in de Zwindelta werden stellen opgeworpen om de schapen te bergen. We vermeldden reeds de Stelle, die omstreeks 1550 op het Oostende van Wulpen stond (1). Pieter Bourbus tekent op zijn kaart uit 1571 twee terpen, die buiten de Graafjansdijk op de Hazegrasschorren lagen, en die hij beide "scaperie" noemt (2).

Het kon gebeuren dat een stelle, die door de inpoldering binnen de dijk kwam te liggen, de bewuste naam behield. Zo ver-

krijgen we een derde betekenis: schapehoeve in de polders. Op de westoever van het Zwin vonden we twee zulke hofsteden: 1° de hoeve Gheleyens in het 13e begin van Greveninge (3); 2° het Wit Huis in de Vagevierspolder heette ook Stelle.

Nadat de Paulusdijk in 1627 de Oude Hazegraspolder gewonnen had, bleef er buiten de dijk een breed schorreveld over. Die schorrewelden werden verpacht aan de schapeboer, die zijn stelle op de Paulusdijk bouwde. De eerste verwijzing naar die schape-stelle dateert uit 1664. Toen pachtte Ferdinand Debacker uit Sluis de Grote Schorre van het Hazegras. In 1665 werd hij opgevolgd door Pieter Huybrecht (5).

We kunnen best aannemen dat de Stelle van de Paulusdijk reeds enige tijd vóór 1664 bestond. Het bestaan ervan wordt echter voor het eerst bevestigd door het verslag van landmeter Pieter Nollet uit 1721: "de Schaepstelle bewoont by Maryn van Haelsinghe" (6). Nollet situeert de Stelle 200 roeden ten westen van het Izabellafort. Hier dient opgemerkt dat de landmeter een rond cijfer bedoelt, en niet heel precies 200 roeden, d.i. 768 m (1 Brugse roede = 3.84 m.). Verder ziet men op de Militaire Kaart dat de Stelle ca. 700 m ten westen van de noordwestelijke bastion van het Izabellafort staat, d.w.z. op de hoeve waar E. Lannoye woont.

Verdere bronnen die de Stelle vermelden zijn: 1° het verslag van landmeter Laureins uit 1755: "de schaepskoye genaemt de Stelle"; 2° de Begankenis van Knokke uit 1774: "Arnoldus Stock, schaeper op de stalle in 't schorre over St. Pauwels; 3° de kaart van Donche uit 1778: "bergerie de Henry Hubens ou il demeure" (7).

In Rond de Poldertorens, 10 jaargang nr 3, p. 95 (1968) verklaarde J. De Smet dat de Stelle van Hubens de hoeve van Gerard Adriaenssens was. Steunend op het gezag van schrijver hebben we in R. d. P. 11de jg. nr 1, p. 29 en 35 (1969) zijn situering van de Stelle overgenomen. Maar toen we in 1970 begonnen het kaartenmateriaal aangaande de gemeente Knokke te onderzoeken, bleek al gauw dat de interpretatie van J. De Smet op geen enkel geschrevene bron berustte.

De kaart van Donche uit 1783 toont een weg die, vanaf het

Wit Huis, door de Oude Hazegraspolder noordwaarts naar de Stelle loopt. Op de Paulusdijk stond er toen nog geen enkele andere hoeve (8). Toen Debruyjn in 1784 zijn kaart van de pas ingedijkte Nieuwe Hazegraspolder tekende, situeerde hij de Stelle op de zojuist bepaalde plaats (9).

Nadat de genoemde polder in 8 stroken verkaveld was, bouwde Philippe François Lippens een hoeve (Lanckriet) op het zuidoende van kavel 3; zijn kozijn Bruno D'hert een hoeve (Adriaenssens) deels op kavel 4, deels op de Paulusdijk; en zijn kozijn Pieter Debock een hoeve (Vandepitte) op het zuidoende van kavel 8. In 1787 tekende Debruyjn een kaart van het Hazegras, waarop de laatst gewonnen polders voorkomen. Op dit dokument zien we de Stelle en de hierboven vermelde drie nieuwe hoeven (10).

De kaart van Debruyjn uit 1787 werd in 1820 gekopiëerd en bijgewerkt door een niet genoemde landmeter. Deze kende blijkbaar niet voldoende het Hazegras, want hij situeert enele hofsteden op een verkeerde plaats.

1° Bij de Stelle noteert hij: "dhr Serlippens, daer Pr. Devriend woont 1820"; hij plaatst echter die hoeve op de Paulusdijk tegenover kavel 2, d.w.z. 200 m ten oosten van de eigenlijke plaats.
 2° De hoeve Adriaenssens, die behoorde aan "dhr Ber. Dherdt, daer Jan Visch woont 1820", situeert hij op de genoemde dijk, maar ook die hofstede verschuift hij 200 m naar het oosten. Daardoor komt ze op de plaats van de Stelle te staan, en krijgt ze de naam "Bergerie du Schorre d'Hazegras". Vandaaruit loopt de reeds vermelde weg naar de "ferme vyf huysen daer Jh. Claeys woont 1820".
 3° De hoeve Vandepitte wordt naar de Oude Hazegraspolder verplaatst, ten zuiden van de Paulusdijk, tegenover kavel 8: "dhofstede Serlippens daer Em. Beine woont (11).

De vergissing betreffende de situatie van de Stelle op de Paulusdijk, dateert dus uit 1820. Toen heeft een onbekende tekenaar de bewuste hoeve 200 meter naar het oosten willen verplaatsen.

V e r w i j z i n g e n :

1. M. Coornaert, Knokke en het Zwin(afkorting FZ) illustratie nr 2
2. KZ, p. 53
3. M. Coornaert, Wetkapelle en Ramskapelle, p. 456, nr 484, en de Toponimische Kaart.
4. KZ, p. 415, nr 264, en de Toponimische Kaart.
5. KZ, p. 170.
6. KZ, p. 109.
7. KZ. p. 415, nr 265.
8. KZ, p. 407, nr 223, en illistratie nr 8.
9. KZ, p. 122.
10. Die kaart wordt gepubliceerd door Lucien Dendooven in zijn studie "De Nieuwe Hazegras-polder".
11. RAB, Blank. Watering, portefeuille 53, kaart nr 1415/III

